

vao u književnim djelima. Uz ovo pridolazi i namjena, koja je određena priređivaču grčko-srpskohrvatskog rječnika, t. j. on je uvijek morao biti skučen, jer je bio obavezan da sastavi ili priredi rječnik, koji mora odgovarati potrebama i zahtjevima učeničke lektire.

Koliko god je dobro da na nekom rječniku radi više suradnika, to je s druge strane nezgodno, ako svi nemaju jednaki kriterij, koji ih vodi u izboru leksičkog gradiva. U ovom slučaju sastavljači rječnika, o komu govorimo, nastojali su izbjeći uglavnom sve one poteškoće, koje bi im mogle smetati na putu njihova konačnog cilja, ali se ipak može reći da je drugi dio rječnika, onako kako je obraden, bogatiji u pogledu tumačenja samih riječi i njihove metaforičke preobrazbe, zatim sažetih podataka, koji tumače historijsku ili mitološku stranu geneze pojedinih riječi. U prvom dijelu rječnika nema uvijek tumača za riječi u prenesenom smislu. Uzet ću kao tipičan primjer riječ: *καθαροίς*. Iako se na određenom mjestu ta riječ ne navodi izravno nego je sastavljač dodaje uz riječ *καθαρός*, ipak je mogao dodati, barem u zagradama, i upozoriti čitaoca rječnika na Aristotelovu *Poetiku*. Takvih riječi ima više. Dotle, u drugom dijelu ipak je sastavljač dodao uz riječ *μυθητικός* sc. *τέχνη* umjetnost nasljedovanja, *likovna umjetnost*. Takvih disparatnih tumačenja ima povise u obradi samog rječnika. Zato možemo reći da je drugi dio rječnika više u suglasju s načelima moderne leksikografije. Za ovo je dovoljno navesti obradu slova μ i π . Obrada slova E u prvom dijelu rječnika, dobra je i na neki način odskače nad onom u prvom dijelu. Sastavljač je drugoga dijela rječnika upozorio čitaoca na osebujno leksičko bogatstvo izražaja kako grčkih tako i naših riječi. U tomu je upravo prava vrijednost drugoga dijela rječnika.

Nadalje, listajući po rječniku, opazio sam da nije potpun registar vlastitih imena, koja se često susreću pri čitanju klasika, iako ima takvih imena, koja nisu uvijek tako potrebna. Možda su autori mislili, da je to nepotrebno, jer bi oporterilo rječničku građu. Taj bi kriterij bio svakako opravdan i on se može prihvatiti. Ipak, onda, kad su navodili neka imena, bilo povijesna ili mitološka, trebalo je uvijek dati i transkripciju na našem jeziku. Uzimam opet jedan primjer. Kod riječi *Ἔως* sva su tumačenja dobra, ali nije ni tu kao ni pod *Ἥως* riječ navedena, kako bi se morala čitati, t. j. *Eoja*, jer, kad bismo je transkribirali kao *Eos*, ne znam, kako bismo je mogli sklanjati. Netko bi mogao reći, da to daci mogu eventualno naći u *Pravopisu srpskohrvatskog jezika*, ali bi bilo bolje, kad bi to odmah našli u rječniku, koji upotrebljavaju.

Prema dosadašnjim rječnicima grčko-srpskohrvatskim, ovaj je u obradi i opremi onakav, kakva smo i trebali. Druga će izdanja popuniti ono, što se sada propustilo ili će opravdati metodu propuštanja. Dobro bi bilo, da je na kraju rječnika dodan kratak alfabetski pregled grčkih nepravilnih glagola, zatim sam grčki alfabet, jer to služi onima koji nisu dobri poznavaoi grčkog jezika. Možda bi inače trebalo odvojiti lična, geografska i druga imena od leksičkog gradiva i dodati ih kao posebni dio rječnika, ali isto alfabetski. Savjesno je i dobro, što su priređivači na kraju svoga rječnika dodali *Popravke*. Da osim tih e r r a t a ima i drugih, što oni i navode u napomeni, nitko se živ ne može čuditi, kad je samo tiskanje zbog tehničkih razloga, grčka slova i drugo, — uvelike otežavalo rad sastavljača.

Već sam na početku svoga skromnog prikaza istaknuo vrijednost ovoga dovršenog djela, pa, iako sam iznio neke zamjerke, držim, da je ono potpuno uspjele i da oba priređivača zaslužuju za taj svoj rad pohvalu.

T. Smerdel, Zagreb.

ERICH NEUMANN, *Die Große Mutter*. Rhein-Verlag Zürich 1956, 1—350, T. 185.

Ова опширна Нојманова студија о Великој Мајци не припада чистој историји религије. Метод којим је писана није историјски. То је пре слободан есеј где се аутор несметано креће кроз масу симбола везаних за појам Велике Мајке, ослобођен схематске периодизације културне прошлости и географске или етничке ограничености проблема. На тој основи изграђена је нова теорија о Великој Мајци, и то не као о једној прошлој, превазиђеној творевини, већ

као o još увек присутном динамичном потенцијалу који се на разне начине преко симбола, слика, митова и литературе прелива у живот данашњег човека. Уз помоћ „дубинске психологије“, једне врсте археологије свести, Нојман објашњава настанак, развој и смисао једне од основних религиозних идеја припадн. целом човечанству.

Више психолог него историчар религије и археолог, Нојман се својим методом везује директно за Јунга, а индиректно за Фројда и Ранка, тј. за психоаналитичку школу којој припада још један вредан и већ давно афирмисан историчар религије К. Ј. Керену. Зато Нојман појам Велика Мајка не употребљава у познатом смислу, као ознаку за врховно женско божанство, за идеју јасно формирану на одређеном ступњу религиозности, већ у ширем значењу, у смислу праслике, архетипа лишеног конкретног простора и времена са сталном присутношћу у колективној свести. Тиме се ова Нојманова књига издваја из бројног низа дела писаних на сличну тему, гомиланих дененија између Дитерихове *Mutter Erde* (1905) и *La Grande Déesse* од Ј. Przebusk-ог (1956 г.). Нов метод испитивања био је једини начин да се умакне опасности потпуног гушења у обимном материјалу и маси најразноврснијих хипотеза, често контраверзних замршених и збуњујућих које су изграђене класичним и одвећ позитивистичким историјским методом испитивања. Нојман је пришао целом проблему од почетка, као да пре њега није ништа створено. Тако је написао дело које се доживљава као потпуна новина: једна стара тема је подмлађена и једва се препознаје, а онде где се чинило да је објашњено све или да се не може даље, откривена је нова загонетка коју вреди решавати.

Нојман је своју монографију о Великој Мајци поделио на два дела. У седам поглавља првог дела извршена је анализа структуре архетипа, посебно архетипа Велике Мајке, његове динамике, симболике и унутрашњег смисла. Полазећи од чињенице да је наш живот у почетку много више одређен несвесним него свесним, да је састављен више од архетипова него од појмова, више од инстинкта и колективног него од воље и индивидуалног, Нојман сматра да човек најпре перципира свет не помоћу функција свесног, већ митски, у архетипским сликама и симболима уз чију се помоћ оријентише у свету. Међу тим исконским сликама архетип Велике Мајке заузима централно место. Циљ је те слике, као и сваког архетипа, да повеже разнородне елементе, да разреши супротности довођењем различитих области живота у међусобну везу и тиме омогући слободно струјање целокупне психичке енергије. Спољна манифестација архетипа Велике Мајке зависи од кретања развоја свести. У том развоју Нојман разликује две тенденције: једну умерену ка развијању свесног дела психе и другу која гравитира ка подсвести, ка првобитном стању хаоса и мрака лишеног свих конкретних представа. Архетип Велике Мајке садржи позитивне и негативне елементе, добро и зло, који се јављају час разлучени (на пример у лику богиње подземља негативни, или у виду Добре Мајке, Софије позитивни), а час међусобно измешани (на пример Исида, Деметра). Због тога и симболи преко којих се наговештава присутност и моћ велике богиње могу означавати њен негативан (ноћ, пећина, врело, урна, свиња), или позитиван карактер (дрво, гнездо, класје, буктиња, светлост). Централни симбол Велике Мајке је крчаг где су уједињени сви негативни и сви позитивни елементи.

Овај део Нојманове књиге није значајан само за археологе и историчаре религије. Компликовани језик тајанствених симбола преко којих се изражава свака религиозност не само на споменицима материјалне културе и у миту него и кроз литературу и фолклор, преведен је на језик рационалног и сведен на знаке који јасно означавају друштвену и привредну структуру, нарочито ступањ развоја свести оне групе народа која одређени симбол производи. Зато први део Нојманове студије може корисно послужити и социологу, психологу, историчару литературе, а нарочито етнографу или етнологу.

Други, већи, део Нојманове књиге служи уствари само као илустрација првом делу. Аутор покушава да систематски излагањем споменика по епохама и културама дода убедљиву илустрацију својим тезама предложеним у првом делу. Важно је напоменути да Нојман опрезно избегава погрешну праволинијску конструкцију еволуције културе историје, донекле још присутне

у првом делу књиге. Ослобођен механички схваћене идеје о еволуцији, Нојман посматра културе као посебне индивидуалности и тиме киди коначно стару схему: праисторија—стари—средњи—нови век. На тај начин појам времена се релативише тако да споменици различитих култура и далеких народа поново оживљавају и постају блиски својме творцу, човеку који живи и активно ствара и данас. Нојман се зато залаже за нову психисторију одређену не временски већ ступњем развоја свести и дели је према учешћу њеног подсвесног, односно свесног дела. Та је историја блиска сваком појединцу, јер је он проживљује од раног детињства до зрелости, и зато одређене слике и митови живе још увек и испољавају се кроз делатност појединца или веће друштвене заједнице.

За археолошке студије од посебног је значаја поглавље о праисторијској богињи (стр. 99—122), где је Нојман анализом ликовних представа Велике Богиње дао низ нових тумачења важних за објашњење и разумевање праисторијске пластике. У посебна два поглавља анализана је функција Велике Мајке као господарице биљака (стр. 229—255) и животиња (стр. 255—267).

Немогуће је у приказу изложити цео материјал и сва тумачења садржана у Нојмановој студији о Великој Мајци. Нојманова књига је у првом реду значајна за нас због упознавања с једним новим методом који је далеко супериорнији од система примењиваног досада на проблеме историје религије. У Нојмановој књизи се може наћи и по који погрешан податак и открити извесна непоузданост у употреби археолошког материјала. То је, међутим, неважно у поређењу с оним што књига доноси у погледу разумевања оне чудне привлачне снаге везане за појам и ликовну представу Велике Мајке.

Д. Срејковић, Београд.

E. VILBORG, *A Tentative Grammar of Mycenaean Greek*, Studia Graeca et Latina Gothoburgensia, Göteborg 1960, стр. 196, 8°.

Од моментот на дешифрирањето на линеарното В писмо, кога беше дадена во главни црти и првата скица на граматиката на микенскиот грчки, мнозина класични филолози од целиот свет прават усилби да го расветлат јазикот на микенските натписи од разни страни. Покрај многубројните прилози за одделни граматички проблеми, во последно време се јавуваат и систематски обработки на граматиката од новооткриениот грчки дијалект. Една од последните е и прикажуваната книга на Е. Vilborg.

Авторот, како што се гледа од предговорот, сознава дека е прерано да се објавува граматика, макар и пробна, на микенскиот грчки сега, кога истражувачките работи од оваа област се сè уште во тек. Сепак тој се решава да направи еден ваков обид поради следниве причини: Човек, особено неспецијалист, тешко може да се снајде во опширната дискусија околу неодамна прочитаните микенски зборови и форми. Поради тоа смета за потребно да ги предаде документираниите микенски форми во еден систематски преглед и да ги класифицира според *οιθητοιο* мислење на водечките учени од оваа област. Освен тоа, тој верува дека во иднина работата над граматичката анализа ќе биде значително побавна.

Материјалот е изложен во следниве 6 делови: 1. Уводни белешки, 2. Системот на пишување, 3. Фонетика, 4. Морфологија, 5. Синтакса и 6. Зборообразување. Покрај тоа, во почетокот книгата содржи краток предговор и список на искористената литература, а на крајот — индекс на микенските зборови.

Во *υβοδνιηε* белешки (стр. 19—23), кои во извесна смисла претставуваат резиме на целата работа, е разгледана колку што допушта материјалот, положбата на микенскиот во споредба со другите предорски грчки дијалекти. Од приведените примери на заеднички црти меѓу микенскиот, од една страна и јонскиот, еолскиот, аркадо-кипарскиот, — од друга, се гледа дека микенскиот има најмногу општи црти со аркадо-кипарскиот. Потоа се изнесени специјалните особености, главно архаични црти, на микенскиот и најпосле,